

СПОМИНИ З ЖИТТЯ

З численної ближчої мені родини вже нема нікого між живими: мої родичі давно померли, мої брати також передчасно минулися, самотній братанок загинув як доброволець галицько-української армії, а далша моя родина переважно спольщилася, тож між нею і мною нема в дійсності ніякої лучности. Лишився я сам-один на світі з моєю дружиною, без дітей. Численний колись рід Левицьких, а саме та галузь, до якої я належу і яка числила себе українською, зійде зі мною зі світа – і сліду не остане з неї ніякого. Всі мої найближчі заскоро відійшли може тому, що наша родина здегенерувалася через подружжя між собою, більшість їх не дожила й шістдесятки. Тому на мені спочиває обов'язок чимскоріше списати дещо з мого життя, кажу чимскоріше, бо мені минає вже 61 рік, а з огляду на приміри в родині не можу числити на довгі ще літа життя. Усі спомини, будь вони навіть найбільше банальні, мають свою більшу чи меншу вартість – завдяки їм оживає давнина, оживає мертвий папір, а може знайдеться в них і не один цікавий момент, що бодай декому принесе якусь, хоч би й мінімальну, користь. Чи мої спомини варті, щоби їх списувати? Не знаю, але вони нехай будуть доказом, що я, хоч і як малу роль відіграв у ширшому житті, все змагав до ідеалу правди, краси і мав

аспірації, яких соромитися не потребую. А впрочім, нехай це буде пам'ятник для моєї родини, що завдяки йому не піде марно в забуття, а «*homagium*» [дань вдячності], для тих, що їм в житті завдячував я любов особисту, любов знання, рідної землі та зрозуміння великої загадки світу.

Львів, в листопаді 1933.

Моя родина і рідня

Рід Левицьких – це старий священничий шляхетський рід гербу Рогаля. Коли і як прийшов він у Галичину, не знаю, однак у родині була традиція [вважати], що мій прадід прийшов десь у другій половині XVIII ст. з Волині або України. Знаю лиш те, що прадід звався Григорій і був парохом у Присівцях недалеко Зборова і там помер в часі коло 1815 р. Однак у Присівцях згоріла десь в половині XIX в. і церква, і приходство, так що ніяких метрик ані записок (навіть в архіві консистора) не полишилося щодо о. Григорія. Мав лиш бути давніми роками на цвинтарі в Присівцях пам'ятник мого прадіда, але нині сліду з нього нема. Його жінка звалася Доміцеля де Бродович, а його свояком був кардинал Михайло Левицький¹. З-поміж дітей о. Григорія затамив я імена трьох моїх дідів: Григорія, Степана та Йосифа. Всі вони ходили до гімназії в Бережанах і в старих гімназійних хроніках, писаних в части по-латинськи, в части по-німецьки, знаходив я їх імена як учеників, однак без ближчого родоводу. Всі вони закінчили духовну семінарію у Львові і були парохами: Григорій у Золочеві (помер у 70-х роках), Степан, мій рідний дід, – в Оліві коло Зборова, Йосиф – у Трибуківцях коло Бучача (помер у 80-х роках). Старші сини о. Григорія, Антін та Іларій, були також парохами і осталися вони і їх діти Русинами, тобто Українцями (наймолодша донька о. Іларія і Людвика з Лучаківських Софія є моєю дружиною), другі сини – Венедикт і Анатоль (професор історії університету в Кракові) – цілком спольщилися разом із нащадками. Зате діти о. Йосифа, а саме Олександр, славний співак, знаменитий організатор, парох у Скалі* і о. Автоном в Бурдяківцях

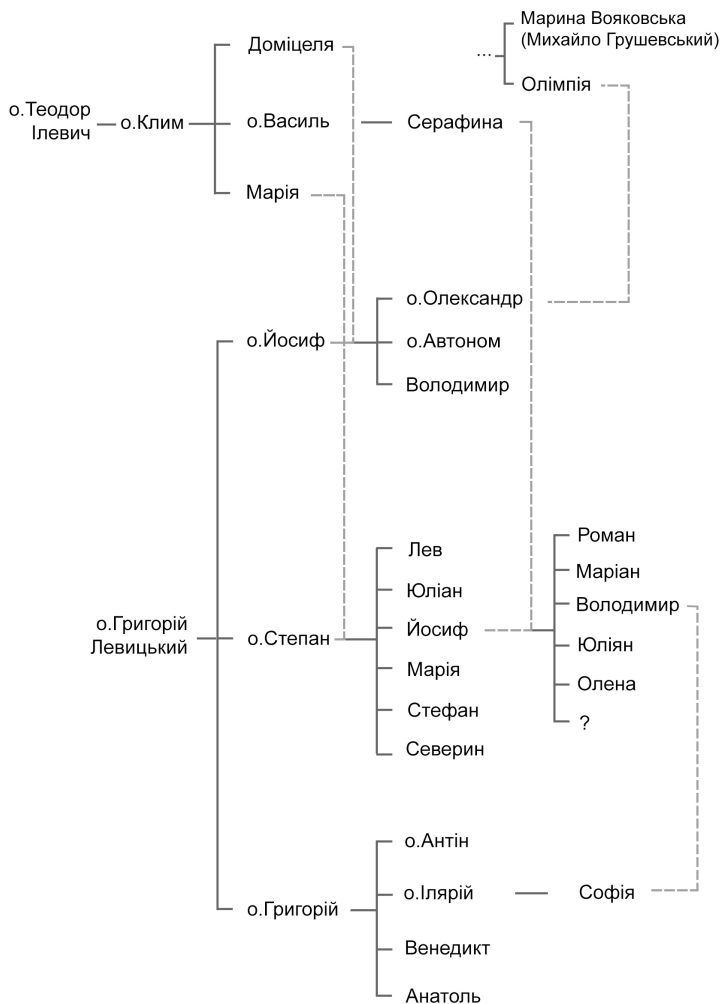
* о. Олександр був жонатий з Олімпією Вояковською, молодша її сестра Марина віддалася за професора Михайла Грушевського. Одинокий син о. Олександра, Модест, інспектор залізниць в Чернівцях за часів Австрії, не прийнятий по війні Поляками до служби, скитався по світі й помер на еміграції в Бразилії; з доньок о. Олександра покійна Стефа була віддана за пок. д-ра Е. Калитовського, адвоката у Стрию, друга, Лукія, віддана за о. Савицького у Стрию.

(обидва вже померші) і їх сестри були щирими патріотами, а лиш третій син, Володимир, лісничий у гр. Потоцького, на старість переїмівся у Поляка.

Мій рідний дід Стефан, уроджений 1809 р., помер, здається, на туберкульоз вже 1849 р. і лишив по собі вдову Марію з Ілевичів з кількома дітьми, з яких найстарший Лев мав щойно 11 літ. Другий син був Юліан, третій – мій батько Йосиф, опісля йшли ще Марія, Стефан та Северин. Рід Ілевичів був рівно ж старовинний священничий шляхетський рід (первісно звалися вони Іліничі гербу Заремба). І прапрадід Теодор, і прадід Клим були священиками, о. Клим був парохом та деканом в Ярчівцях коло Зборова, мав кілька доньок і одного сина Василя. З тих доньок одна Марія віддалася за мого рідного діда Стефана, друга Доміцеля вийшла заміж за другого мого діда о. Йосифа з Трибуховець. Про решту доньок о. Клима не згадую тут, раз тому, що не думаю писати цілої ближчої та дальшої генеалогії моєї родини, а друге тому, що це завело би мене задалеко від теми моїх споминів. Однак мушу згадати конче про о. Василя Ілевича, що був парохом у Пилатківцях, а опісля в Торськім коло Заліщик (помер 1876 або 1877), жонатий на Сузанні зі Стрільбицьких, мав одну доньку – Серафину – мою матір.

Коли моя бабка Марія (роджена 1817, померла у Львові 1890 р.) осталася по смерті о. Стефана з 6 малими дітьми серед дуже невідрадних обставин, віддалася вона майже з konieczности вдруге за завідателя приватного майна Еліясевича – шурина одної зі своїх сестер, однак і цей другий її муж незадовго помер, і почалося скитальство бідної вдовиці та її дітей по світі. Найстарший мій стрий Лев – артист з природи, маляр і музикант, був і учителем середніх шкіл, і учителем реальної школи в Снятині, т. зв. препаранди, опісля – учителем музики в Тернополі й Хирові у оо. Єзуїтів та у Львові. Душа наскрізь артистична, фантастична, людина дуже образована змарнувалася в дійсности. Оженився з Полькою, а вслід за тим усі його діти, сини* і доньки, ціл-

* Один з них, Микола, відомий колись оперний співак, виступав навіть

Фрагмент родового дерева Володимира Левицького. Уклала Олена Гринів.

Батько Володимира Левицького Йосиф. Збірка Р. Сахно.

ком спольщилися. Другий мій стрий Юліан був аптекарем в Румунії, опісля в Галичині, і він завдяки жінці-Польці змарнувавсь й скоро помер, а невдовзі помер і самотній його син, рівно ж повністю спольщений. Спольщилася також родина третього його стрія Стефана, що по різних перипетіях життя опинився у Ланцуті на невисокій державній посаді. Останній мій стрий, Северин – фантастична натура, така як Лев, за молодих літ виїмав: був у Румунії, на Кавказі в Тифлісі, вкінці перед війною опинився в Одесі – там і слід за ним пропав.

Перейду до моїх родичів. Мій отець Йосиф, народжений на українських концертах.

1840 р., – натура консеквентна, з залізною волею, педантична і вимагаюча праці від других і від себе. Незвичайно спосібний: скінчив у голоді й холоді гімназію в Бучачі та Тернополі як перший відзначаючий ученик, у школі жив із лекцій, а як тяжкі мав умови життя, найліпшим доказом може бути це, що із-за браку середників до життя два рази покидав VII клас (один рік навіть вже був у оо. Василіан, а другий раз пішов на писарку, щоби дещо заробити собі грошей), а однак вернув назад до школи і скінчив її з відзначенням. Університет, а саме правничий факультет тодішнього німецького ще університету у Львові, закінчив у другій половині 60-х років XIX ст., всі іспити правничі і ригорози² склав із відзначенням. На останній ригороз не стало йому вже фондів, а пізніше фамілійне життя і усякі журби вже не дали йому спростоги докторизуватися. По закінченні права вступив мій отець до суду і тут перебув ціле своє життя на звичайній кар'єрі австрійського судовика. Ось поодинокі етапи його служби: практикант у Львові та в Городенці, судовий ад'юнкт у Тернополі і Заліщиках, начальник суду в Мельниці над Дністром³, заступник прокуратора в Золочеві (те все в 70-х роках), опісля – радник суду в Тернополі (до 1890 р.) і Львові, радник апеляційний у Львові та Відні, гофрат [надвірний радник] при найвищому трибуналі у Відні. Тут і помер у жовтні 1903 р., похований у Львові на Личаківському цвинтарі. Ціле життя батька – то була невсипуща праця від рана до вечора в суді, а опісля вдома, доки ми діти були ще малі, навіть ще в нижчій гімназії, сам отець щоденно перепитував нас лекції, і горе було, як котре з нас не навчилося або не зробило чогось на час солідно. Найстрогішого учителя в школі не боявся я так, як батька, але цей безпощадний контроль, хоч може односторонній, виробив у мені педантизм, почуття обов'язку і замилування до праці. В пізніших часах батько вже перестав інтересуватися деталями нашої науки, може тому, що вірив у нашу солідність, а може тому, що злидні та нещастя раз у раз падали на нашу родину й не давали йому часу займатися дітьми як слід. Між ним і

нами не було ніколи такої безпосередності та щирости, як це буває між родичами й дітьми, пестошей зі сторони батька я бодай ніколи не знав, і тому може вже з дитинства моя натура ставала замкнена в собі, неприступна для загалу. Справедливий, але строгий, натура наскрізь праведна і добра, але назверх зимна, тип справедливого австрійського судді, що йому закон був святістю, людина переконана про безоглядну справедливість законів і приписів – це був тип тодішньої німецької бюрократичної школи. Таким типом був і мій батько. Незвичайна солідність, що проявлялася і в зверхньому вигляді, а навіть і в прегарнім каліграфічному письмі, величезна працездатність (ще у Відні на старість працював він щодня при бюрку від години 5 рано до пізнього вечора) – це були риси основи його вдачі. Так і смерть застала його при бюрку. Життя йому не стелилося рожами. Тяжкі умови життя в дитинстві та школі, пізніше – скоро смерть жінки, численні хвороби вдома, лихі фінансові відносини, а до того тяжкий дім, бо крім дітей на удержанні була в нього і бабка (вмерла 1890 р.) і незаміжня тітка Марія (вмерла 1923 р. у Львові) – це, певно, нераз затроювало йому життя і відбирало життєву радість. Лише в останніх вже роках життя, коли фінансові справи його поправилися, одинокою його приємністю була вечірня партія тарока⁴ з товаришами і приятелями по службі. У Львові перед виїздом був покійний якийсь час головою «Бесіди»⁵, містосеніором Ставропігії⁶ та членом громадської Ради (за часів Крайової вистави 1894 р.): це був останній член громадської Ради Українець, бо по його виїзді зі Львова до Відня весною 1899 р. аж до війни Українців до Ради вже не пустили*.

Моя мати Серафима з Ілевичів (роджена 1841 р.) була донькою рідного вуйка мого батька: така мода женитися на найближчій родині завелася майже в нас усіх, бо і молодший мій брат, і я оженилися із близькими своячками, а те саме було і в наших дідів. І може це й причина, що наша чи-

* Серед української громади називано покійного батька св. Ніколай, тому що носив довгу сиву бороду.

Мати Володимира Левицького Серафіна. Збірка Р. Сахно.

сленна колись родина здегенерувалася і нині є на вимертю – на кождий випадок всі мої три брати померли передчасно. Мою матір тямлю дуже мало, а однак ще й нині пригадую собі деякі хвилі, коли вона інґерувала [втручалася] поміж нами дітьми – та це лиш короткотривалі епізоди моєї пам'яті чи то з Мільниці, чи з Золочева. З моїх перших діточих літ бачу, мов через сон, Дністер у Вільхівці коло Мільниці, тямлю, як в Мільниці мене, може трилітнього хлопчину, завіяло, скрутило мені карк, і я довго лічився. Тямлю, як в нас у Мільниці був освоєний пугач, і коли ми діти при мамі гралися, цей пугач скидав нам яблука з шафи або розмахом своїх крил гасив лампу, тямлю вкінці, як через сон, те, як серед глибо-

кої зими ми з Мільниці замкненою бричкою (залізниці тоді ще не було) їхали через Тереховлю та Тернопіль 1877 р. до Золочева, куди якраз батька перенесено. Тягну і перші хвилини побуту в Золочеві, і мою маму з тих часів (тоді я мав вже 5 літ). Та скоро її не стало. На сам Великдень 1878 р., коли численні гості від нас ввечері відійшли, вночі несподівано померла, лишаючи по собі чотири сироти і маленьке немовлятко, що вскорі також померло. Ще нині по літах виджу її в домовині і чую воскресний спів «Христос воскрес» на її похоронах, бачу розпуку батька та цілої родини. І спочиває вона сном вічним у Золочеві і жде, коли усі її діти зберуться коло неї, та лиш ще я один лишився між живими. Тож коли нині дивлюся на малих дітей, що граються коло своєї матері, або коли бачу доростаючу молодь – хлопців та дівчат, що в усяких журбах молодечого віку шукають захисту, зрозуміння і любови у тої, що їм дала життя, то все мені стає жаль, що я такої опікунки не мав ніколи – може би тоді й моє життя мало більше краси та радості. По її смерті отець довго-довго не міг прийти до рівноваги духа, – може якраз тому його вдача стала така сувора та замкнена в собі. Дальшим вихованням дітей зайнялася його рідна незаміжня сестра Марія, яка, очевидно, до того завдання, крім доброї волі, не мала належного підготовлення, а домашнє газдівство обняла бабка (мати вітця).

Дітей було у моїх родичів шестеро, однак найменший хлопчик помер невдовзі по матері, а сестра Олена вмерла як однорічна дитина ще в Мільниці. Остало нас четверо братів: Роман, роджений 1870 р., Маріян, роджений 1871 р., я і наймолодший Юліан, роджений 1874 р. Усі ми вчилися дуже добре і нормально покінчили школи (про мою науку розкажу дальше). Роман – дуже добрий правник, за університетських часів діяльний член українського «Академічного братства»⁷, за часів великої війни заложник міста Львова, дійшов до ступеня апеляційного радника. Нещасливий у житті (жонатий з Полькою, що від черги літ є невилічимо умово хвора), спольшився і скоропостижно (може під впливом журб) помер у

Львові несподівано 1927 р., полишаючи самотнього сина, вже Поляка і до того фізично недорозвиненого. Другий мій брат, Маріян, людина дуже спосібна, але вічно хвора, щирий український патріот, скінчив право у Львові і по всіх іспитах вступив до юридичного бюро дирекції залізниць у Станиславові. На жаль, хворий від дитинства на серце тяжко розхворівся і вмер у Львові наповесні 1895 р. Останній брат Юліан, дуже добрий історик*, був професором гімназії в Тернополі, опісля в українській гімназії у Львові (в часи війни у Відні), а по відступі московських військ з Галичини і Тернополя став директором української гімназії в Тернополі, де й помер по дуже тяжкій недугі в лютому 1925 р. Жонатий зі своєю своячкою Еліясевиचівною мав самотнього сина Богдана – хлопчину незвичайно спосібного і гарного. Коли прийшла визвольна війна, пішов і Богдан як ученик VIII класу добровольцем до української армії і не вернув вже більше – скопив його тиф у Летичеві восени 1919 р., так як тисячі-тисячі тих, що їх прощали журавлі, як ішли за Збруч.

І так з усієї моєї, так численної колись родини, остав я сам-один, і на мені закінчиться книга роду Левицьких, бодай тих, що почували себе Українцями, раз на все.

* Він за часів проф. Михайла Грушевського вміщував свої рецензії і розвідки в «Записках НТШ», є також автором оригінального українського учебника географії для гімназій. Була це людина наскрізь культурна, освітана, знаменитий педагог і великий приятель молоді. Слабого здоров'я від молодечих літ, прибитий скитальством у часи війни, а опісля – смертю самотньої дитини-надії, не мав сили до дальшого життя.